

МЕДИТАТИВНО-ИРОНИЧНО ПЕВАЊЕ О НАМА

(Енес Халиловић: *Секвоја: њаралелeйићег*, Културни центар Новог Сада, Нови Сад, 2022)

Најновија, седма по реду књига стихова песника Енеса Халиловић, неочекиваног наслова *Секвоја* и још неочекиванијег поднаслова *њаралелeйићег*, броји укупно педесет и девет песама слободног стиха, и краћих и дужих. И неразврстаних у циклусе, на шта нас је песник већ навикао.

Стога је нужно импресију о Халиловићевој песничкој књизи започети о могућим спојивостима или супротностима (иако је очигледан контраст) помињаних наслова и поднаслова. Секвоја је циновско, постојано и необуздано дуговеко дрво, способно да се самостално размножава милиграмским семеном уз помоћ сунца. У последње време, нажалост, примењује се и у дрвној индустрији, углавном је у питању ручна и примитивна израда. Како песник наводи, у питању је израда индијанских кануа, ковчега за укуп копача злата, чачкалица, као и хартије за штампање књига, на пример, познатих књижевника и филозофа егзистенцијалиста – Камија, Сартра и Хајдегера, које ће секвоја у лику папира „надживети“, као што књиге, уопште, надживљавају ауторе.

А паралелепипед, као математички појам, потпуно је затворено и ограничено геометријско тело, које припада призмама и састоји се од шест, чешће правоугаоних страница (читај – лица), од којих су по две супротне (једне наспрам друге, по њих три) апсолутно исте као копије. Ређе, може бити и квадар од свих шест истих квадрата (лица), па се свих шест страница (лица) не разликују међусобно. Место су где се, обично, одлажу или похрањују одређене и потребне и непотребне ствари, могу и успомене.

Зачетна, већ помињана песма „Егзистенција“ у потпуности је посвећена секвоји, а њена два завршна стиха „ма колико окружена младим и старим стаблима / своје врсте, једна секвоја ипак је усамљен појам“ указују на једну од заједничких валенци и спојница наслова и поднаслова ове књиге. Друга могућност узајамности ова два појма може се претпоставити из Халиловићевог стиха: „са секвоје на све стране пружа се одличан видик“ (песма „Егзистенција“) и уз сазнање о припадности паралелепипеда призоликим геометријским фигурама.

Занимљив је и још један податак – да секвоја и паралелепипед, иначе, нису ни кључне речи ове књиге. Секвоје, осим у почетној песми у којој се помиње осамнаест пута, у преосталим песмама у књизи уопште нема. А паралелепипед се налази само у поднаслову књиге, у стиховима га такође нема. Питање је, дакле, колико издвојен

значењски слој ова два појма (секвоје и паралелепипеда) имају додира, контаката или дијалога с осталим песмама у књизи? И каква је њихова блискост?

Осим тога, и мото књиге – цитат Алфреда Брема који говори да ће „млади кенгур“ када „осети опасност, одмах дојурити силним скоковима и без оклевања се наглавце бацити у полуотворену мајчину торбу“, из које накнадно „извирује напоље с бескрајно смешним изразом завидне сигурности“, јасно асоцира на питање угрожености и безбедности свих нас, данас и овде, а вероватно и раније. А што може бити још једна значењска веза с насловом и поднасловом књиге, као и са садржајем.

Као што је, по мишљењу српске књижевне критике, мање или више већ познато, у већини Халиловићевих песама, уопште, све може бити непосредан или посредан повод за настанак песме. А то је све оно што се види, чује или претпоставља. Или је то садржај песникових снова и промишљања. Или оно што се на јави прочита. Или све оно чега се песник присети или уколико само помисли на одређен предмет или појаву.

Дијапазон конкретних иницијатора његових стихова заиста је импресиван, али и значењски умрежен. Довољно је само подсетити се неколико наслова песама из најновије Халиловићеве књиге: „Споменик“, „Понос“, „О бојама“, „О ножу“, „Самац“, „Предак“, „Лист“, „Паде телефон у реку“, „Обала“, „Врана“, „Биографија“, „Јутрошње вести“.

Неколико песама је испровоцирано доживљајем постојећег и упорног контраста, као што је, на пример, у песми „Рам“ у којем „није дан и није ноћ (...) ни лето ни зима (...) јер што је изнутра, то је изван (...) ту је мртво налик на живо“. Још дубљи и прожетији контраст, чак и нетолерантан, искључив и принудан, читамо у песми „О бојама“ поводом стихова недавно упокојеног песника Зорана Пешића Сигме: „Црно остане Црно. Бело остане Бело. / А Сиво, чим се роди, мора да се изјасни – / хоће ли постати Црно или Бело“.

Мотив страха је значајно присутан у нашем времену и окружењу, па је очекиван и оправдан и у књизи *Секвоја*. Наиме, најдужа песма у књизи „Сирена хитне помоћи“ својеврстан је и зналачки издвојен каталог постојећих страхова: од оштрице, од гушења, од ноћи, од народа, од близине обданишта, од завидника, од дивљака, од речника, од путовања авионом, од електронских писама, од лажне срдчности, од залуталог метка, од рањеног вепра, од болнице, од радијације и камата, од змије, од музике, од топлоте, од несанице, од лажних песника, од мора, од потонулих бродова, од протока времена, од сликара, од свих којима је песник учинио добро, од онога заслуженог и незаслуженог, од убице у лику поштара, од опере и хорова, од миша, од епигона и скрибомана, од премало или превише реченог, од смрти, од страха... Галерију облика страхова допуњују и стихови из песама „О ножу“ („ма колико туп, нож је довољно оштар (...) кад је чуо за нож, гркљан се смрзао од страха“) и „Самац“ („*га бих савлагао сџрах, морам се суочиџи са сџрахом*“).

Данашњи тренутак апсурда, хаоса, отуђености, обезвређености, привида и опште угрожености, поред осећања страха доноси још један, њему близак, појам краја, смрти, нестанка и пролазности. На пример, у песми „Нешто као поговор“ где је песник извршио упесмљену рекапитулацију смрти светских књижевника и мудраца, као што су Хераклит, Достојевски, Гогољ, Холанов, Халина Пошвјатовска, Борислав Радовић, Толстој и Назим Хикмет. И у песми „Теснац“ читамо неочекивану представу смрти („низ

поље лисица јури зеца. / ловци подижу пушке (...) осетих тада то време: / од смрти према смрти бежати“), док песма „Играчке“ доноси морбидну слику тешких повреда и убистава које су проузроковале, „крај пута“ остављене „играчке (...) експлозивом“ напуњене од стране италијанских војника за време Другог светског рата.

У сагласју са већ помињаним темама (са страхом и са смрћу), као и у складу с нашим животним стаништем, што нам се представља као привид стварности, треба издвојити, једну од бољих, дијалошку песму „Триплет“, сву у ишчекивању неумитне опасности имена „*Џирен*“ који „радовао се ти или дрхтао, / *сијурно долази*“, који „не пита ни претке ни потомке. / без куцања ће *ојворити враћа*“. „Тај трен је питање трена. / *ко ја доживи прејознаће ја*.“

О таквом свету таме, безнађа и језе сведоче и завршни стихови песме „Глава и тама“: „дубока је глава. / још дубља је тама“, као и читава песма „Тамо, они“, чији је наслов симбол за демонско биће зла, Непоменика који се не сме помињати: „иако невидљиви, они су као пси луталице. // ако бежиш, изгризу те. / ако станеш, и они стану. / ако их појуриш, они беже. // а ко су они? / нећу ти рећи. / реч је та која њих дозива. // нека их тамо.“

Већина песама књиге *Секвоја* је значајно иронично интонирана, анегдотски и црно-хуморно, чак. Пре свега, то су песме „Општа историја посебности“ („и би револуција. збацимо магарца, / доведемо пса. / он није био чувар наше куће него луталица. / још увек лајемо једни на друге. / збацимо пса, доведемо зеца. / он је стално бежао, / од нас направио избеглице...“), „Човек чита огласе после рата“, „2011“ („у џунглама цркавају древни језици; / у епруветама расту деца / која ће читати *Књију о џунли*“), „Часови“, „Похвала“. Песма „Похвала“ је песниково емотивно виђење удеса „Титаника“ и посебно се обазире на судбину деце у тој катастрофи („седамсто пет себичних крчило је / на чамце за спасавање, / али за педесет троје деце нису нашли место“), као и на усуд уметника, не само на „Титанику“ него и свуда и увек: „међу преживелима није било / ниједног уметника (...) сваки је свирач свирао / док вода није ушла у виолину, / а душа у грло.“

Већ помињана и тумачена песма „Сирена хитне помоћи“ илуструје још један вид, и то значајан образац, песничког поступка Енеса Халиловића. Наиме, реч је о песниковом свеобухватном и дуготрајном трагању и испитивању почетног појма песме, који смо уочили у књизи *Зигови*. Реч је, дакле, о изузетној посвећености овог аутора свом инспиративном потенцијалу. Реч је и о преиспитивању и песника и његовог знања, али и преиспитивања каталожких и енциклопедијских истина и сазнања, које је он опесмотворио, никад не заборављајући оно што можемо насловити баштином, предањем, традицијом, а што је и даље део нас.

У неким од других дужих песама уочава се повремено још једна особеност песничког поступка, а то је способност да се почетак песме очуди, учини нестварним и необичним, надреалним и неочекиваним, а што омогућава вешта употреба асоцијација, сентенци и медитација. Такав нас поступак асоцира и на претходну прозну Халиловићеву *Чудну књију*, коју чине кратке, занеобичене и зачудне приче и цртице.

У краћим песмама песник Халиловић, углавном, употребљава игриво-медитативне стихове, уз то и ефектне и са недвосмисленом наканом, сведочећи један тренутак,

који је више од тога. Примери су песма-двостих „Надутост“: „Демокрит је учио од Леукипа: / зато га нигде не помиње“ и песма-постскрипtum „П. С.“: „била два / истомишљеника. / први је посумњао / у другог. / други / је посумњао / у себе. / тај други, / то сам ја.“

И на крају, утисак тумача јесте да Халиловићева песничка књига *Секвоја* представља иронично-мисаоно певање о свима, па и о нама, туђом вољом заробљеним у неком од досуђених нам кавеза и *паралелелииједа*, који спречавају угроженог и застрашеног појединца да се пење уз секвоју, као и да измени свој положај у друштву апсурда и привида.